

A blue-tinted portrait of a middle-aged man with a receding hairline, wearing a suit and tie. The background is a textured, mottled blue. The text is overlaid on the image in a white, serif font.

---

*Тым не вер,  
што абяцаюць  
гэтак шчодра  
зоркі.  
Ашуканцы  
і манюкі,  
іхні вырак горкі.*

---

# **Хаім Нахман Бялік**

Выбраная паэзія



*паэты планеты*



# Хаім Нахман Бялік

Выбраная паэзія

*Пераклад з іўрыту і ідыш*

Мінск  
Выдавец Зміцер Колас  
2017

УДК 821.112.28+821.411.16-1

ББК 84(5Изр)-5

Б99

Серыя заснаваная ў 2016 годзе.

Рэдкалегія серыі:

Л. Баршчэўскі, Зм. Колас, В. Сёмуха,

А. Хадановіч, Г. Янкута

Пераклад зроблены паводле выданняў:

1922 .ח.נ. ביאליק. פון צער און צָאָרן. בערלין, פּלל־פּאָרלאָג.

1935 .ח.נ. ביאליק. לידער און פּאָעמען. אָהייאָ, מיש.

/ .ח.נ. ביאליק. לידער און פּאָעמען /

1948 שירים, הוצאת השומר הצעיר בהעפלה, מינכן, הינמרג.

Пераклады Рыгора Барадуліна друкуюцца паводле выдання:

Барадулін Р. *Толькі б яўрэй былі... Кніга павагі і сяброўства.*

Мн.: Кнігазбор, 2011.

Аўтар даслоўнікаў Арон Скір.

На вокладцы:

*ЗОЛТАН КЛЮГЕР,*

*Фотанартрэт Хаіма Нахмана Бяліка, 2 траўня 1923.*

ISBN 978-985-7164-65-3

©Дызайн серыі. Русецкі М. І., 2016.

©Афармленне. Выдавец Зміцер

Колас, 2017.

## **Маленства**

(תולדות)

У новых птушак – новыя песні,  
А шум у шатах не месціцца весні.  
Ці гэта вайна, ці з ёй падабенства?  
Пытацца не мае часу маленства.

А можа, у гэтым уся перамога?  
Раз так – уставай, нас чакае дарога!  
Раз так – ані сорамна нам, што старэем!  
Раз так – не старэць яшчэ нашым надзеям!

Пакінь іх, няхай нагуляюцца ўдосыць.  
Гульня іх прыспіць, як пеўня курасадзь.  
Нам светлае бачыцца будзе і ўпрыцем,  
Мы іхнюю люльку люляць яшчэ прыйдзем.

А як падурэюць – забудуць на цацкі,  
Наладзяць нам баль Саламонаў, па-царску.  
Пакуль мы сустрэнемся ўрэшце за чаем,  
Дык разам вясёлы гарох пакачаем.

Калі ж час чаканы падкрадзецца ўпотай,  
Сваю галаву мы акрыем з ахвотай,  
На макаўку голую ўжо не знянацку  
Пральцеца кпіністы посмех юнацтва.

1897

*З іўрыту.*

## ***Заблуканая зорка***

(1771 2202)

Зорка-заблуканка, ты глядзіш звысоку,  
асвяці мне, зорка, шлях сляпы ад змроку.

Не! Пакут пякельных я ўжо не баюся,  
ўшчэнт жыццё стаміла, выпетрала ў скрусе.

Я – жабрак убогі, ёрмавы вучомнік,  
кутнік дому бедных, вечны валачомнік.

Бацька – крык выгнання, маці – чахласць плахі,  
кія не баюся, торба мне не ў страхі.

Бо жыццё жахае ў лютасці ва ўладзе,  
без цяпла надзеі, без святла ў паглядзе.

Ціснуць тлен і мукі – ім не скажаш «хопіць»,  
як свінец, цяжкія, лёгка ў цемру топяць.

Быццам той сабака, не ўцячэш галодны,  
горам навязаны на ланцуг халодны.

Вызвалі душу мне, зорка, ад адчаю,  
ад чужое працы, ад чужога краю.

Дык свяці, каб зніклі змрокавы аковы,  
я ісці рашучы, я чакаць гатовы.

Знаць каму, калі ўжо ноч мая прыстане,  
колькі Бог паслаў мне цемры ды блукання?

Будзе час, і з ночы гляну небу ў вочы,  
каб святло пабачыць і пагляд прарочы.

І пакуль іскрыцца кропля слёз на веі,  
напаі святліста цвет маёй надзеі.

Даўнюю іскрынку сэрца захавала, –  
тое, што не згасла, загарыцца дбала.

Рэштка сілы зноўку запульсую ў сыне,  
і яна дарэшты ў барацьбе загіне.

1899

*З іўрыту.*



## **На гары ўгары...**

(אויף דעם הויכן בארג)

На гары ўгары, на гары ўгары  
я дзіцём стаяць так любіў даўно  
і пра шчасце шмат мроіў да пары;  
ведаю – дарма: не маё яно...

Можа, вецер знаў? промнік, што мой зрок  
радаваў заўжды ззяннем залатым?  
Можа, стромкі лог? звонкі ручаёк? –  
дзе, чаго шукаў я дзіцём малым.

На гары ўгары зелянеў мурог,  
горад не стамляў гаманой наўкол.  
Тут, у цішы той, мне з'яўляўся Бог,  
і гуляў са мной не адзін анёл...

Пятніцы я ў сквар вычакаць мог ледзь!  
З хедара бег прэч, аж займала дых.  
Што мне рэбэ Шыф?! Мне б хутчэй паспець  
на гару маю і да мрой маіх!  
Новы прада мной адкрываўся свет:  
як зіхціць усё наваколле, як  
сонца выйшла з хмар, як шле промні ўслед,  
як расце трава, як паўзе чарвяк...

Ветрык дзьмухне мне ці прамень мільгне –  
значыць, мне сусвет сэрца ўзварушыў.  
І паветра ўсё, і святло ўва мне –  
ўсё выток адзін у маёй душы.

Ах, але ж мяне, горкае дзіця,  
прэч адсюль душа вабіла мая.  
Я чаго шукаў? іншага жыцця?  
Дзе? чаму і ў чым? – ці хоць ведаў я?

Ведалі, аднак, ластаўкі: наўпрост  
моваю сваёй прагнулі сказаць  
мне пра ўсё, шлючы свой прывет з нябёс,  
перш чым назаўжды вольна адлятаць...

На гары ўгары і на мурагу  
мроіць я дзіцём так любіў даўно.  
Хоць пра шчасце я мару берагу,  
ведаю – дарма: не маё яно...

1899

*З ідыш.*

## ***Мой сад***

(גג ל' ש"י)

Можа, маеце ахвоту  
паглядзець мой дзіўны сад, –  
дык глядзіце, калі ласка,  
вунь стаіць на ваш пагляд!

Не сурочыць бы – адзіны,  
вам кажу, ў мястэчку сад,  
рад у ім, багатадрэвым,  
ліст лісту, як брату брат.

Добра мыцца ў чыстых росах,  
выкупацца ў прамянях.  
Дрэвы ўсе стаяць з пладамі,  
як з малымі на руках.

Яблыні пачырванелі,  
цяжка долу гнуць сукі,  
грушы – гляньце ж вы на грушы –  
змоўклі вунь, – каб гук які.

Вішні з чорнымі вачыма  
зыраць, быццам байструкі,  
па-зладзейску... ну, а словы –  
словам чырванець з рукі...

Персікі – сама пяхчота! –  
пухлыя, гараць цішком,  
рыхтык шчокі пятнастоўкі  
з сарамяжлівым пушком.

Сад багаты, дзякуй Богу,  
і крамяны, і ў красе!  
Ў ім плады – каб не сурочыць –  
на гатункі й густы ўсе.

Сад люблю – няхай не ўбачыць  
вока дрэннае яго, –  
як жыццё, кажу вам, як бы  
бацьку роднага свайго.

Скажам, з'еўшы за абедам  
смажаніну ды булён,  
летам я глыбей заб'юся,  
лягу ў засень, як у сон –

ну, напрыклад, тут, пад грушай  
пад старой... як не мільён  
розных птушак на галінах,  
чорт не ўспомніць іх імён –

гм... ну, скажам, канарэйчын  
спеў, і свіст, і перабой  
сыплецца на галаву мне  
разам з сонечнай мукой...

Толькі дрэва скаланецца –  
разбягуцца хто куды  
мышкі – плямы залатыя,  
ўвесь я ў золаце тады...

Зыркацінкі ў вочы лезуць,  
блытаюцца ў барадзе  
козытна – спытай, навошта?  
Так, лухта лухту вядзе...

Соўгаюцца, кпяць з яўрэя,  
ўспых ім любы ці ўскалых?  
Слізгаюць па мне, блазнуюць –  
чарцяняты, цьфу, каб іх!..

Бачыш, як смуга трасецца,  
кожны ліст дрыжыць прытым, –  
здасца, што мяне люляе  
нехта ў крэсле залатым...

Блізка так кавалкі неба,  
хоць рукамі іх вазьмі...  
І дрымота ціха, мякка  
саладзе пад вачмі...

Так вось, мякка ды салодка...  
Подум на юрлівы лад...  
Скажаце – каб не сурочыць –  
дзякуй Богу, гэта сад!

Угадайце пра намер мой?  
Ледзь тамуз міне, хутчэй  
я хачу, як Бог дазволіць,  
груз у сада зняць з плячэй...

Перш з дазволу дрэваў вішні  
я здыму, палову так  
на гарэліцы настой,  
рэшта будзе цукру ўсмак.

І настоіцца вішнёўка –  
пі ды саладзі душу...  
О, на персікі ля плота  
не забыцца папрашу...

З тых вось персікаў, пабачце,  
толькі ім паспець лацно,  
з іх мая варэнне варыць –  
так, шыкоўнае яно!

На такое варта глянуць,  
хоць бы позіркам уцяць...  
Персікі, як журавіны,  
ад сіропу аж зіхцяць...

Так, шыкоўнае, сказаў я,  
можаце паверыць мне;  
бо мая ўжо, дзякуй Богу,  
разумее, што ў цане...

І раздзел наступны – слівы...  
Дайце мне сказаць, аднак –  
робіцца са сліў павідла,  
а павідла – райскі смак!

Двое сутак прэе ў печы  
у пузатым сагане  
з пернасцю, і дабаўляюць...  
ды не гэта важна мне...

Смакаццё, кажу вам, можна  
хлеб намазаць хоць няшмат...  
Ну, а зараз – пані бэра!  
Проша, груша, ў марынад...

І народ у рух прыходзіць –  
сківіцы трашчаць, ілбы  
запацелі, – гэту працу  
не адрозніш ад гульбы.

І цяплююць нават свечкі,  
грэюцца ў сваім святле,  
бліскавічна палымнее  
лямпа на маім стале...

Языкі, як брытвы, рэжуць,  
слова колецца смялей,  
і да картаў пераходзім,  
і вядзе лагода рэй.

Выйгрыш, пройгрыш, шум, ды чую  
я адзін у гамане:  
ціха грукаецца дрэва  
ў ваканіцы да мяне:

«Гаспадар! вой, як мне цёмна!  
Гаспадар! вой, горка мне!  
Вецер б'е маім жа голлем,  
б'е мяне і долу гне...»

Карты одумна тасую,  
а душу скрабе жуда,  
і ўздыхаю: «Бедны, бедны  
сад мой, як цябе шкада».

*З іўрыту.*



## **У каго дык жомчуг...**

(...למי אבן טובה...)

У каго дык жомчуг  
ды золата ў злітках,  
а ў каго – хвароба  
у кашэрных нітках.

Тры дачкі я маю,  
ім гадоў хапае,  
мужыкоў ім трэба.  
Вось бяда якая!

Мужыкоў ім трэба.  
Дзе шукаць іх, людцы?  
Каб у што надзецца,  
каб у што абуцца.

Сёння хоча кожны  
(сумны ці забаўны),  
каб, пералічыўшы,  
даў пасаг наяўны.

Жаніхі, вядома,  
адыходзяць з носам:  
сорамна й балюча  
размінацца з лёсам.

Пачастунак ходзіць –  
той жа ўсё да змоўку –

да стала ад шафкі  
і да шафкі зноўку.

Пачастунак – гэта  
ўсе тры апельсіны,  
жаніхоў знаходзіць  
спосаб мой адзіны.

Ды яшчэ арэшкі  
ў сподку на паспытак...  
Маладосць праходзіць,  
як у сне набытак.

Маладосць праходзіць...  
Радасць сумам стала.  
Да маёй старэйшай  
сівізна прыстала.

І тры апельсіны  
ўсе гніюць, хоць трэсні.  
Збэшчана сурвэтка,  
есць арэшкі плесня.

Лёс каму дасць жомчуг  
ды золата ў злітках,  
а каму – хваробу  
у кашэрных нітках.

Тры дачкі я маю...

*З іўрыту.*

## ***Ты хочаш...***

(... מיינסט 17, עס טרעפט)

Ты хочаш ружу, а ў руку  
калючка хоча ўпіцца;  
калі табе не шэнціць, брат,  
дык лепш не нарадзіцца.

Хто б мог такое змергаваць,  
што доля ляжа ўлогам,  
што гэтакі благі канец  
наканаваны Богам...

Няма ні грошы, ні бацькоў,  
бяда ў дугу сагнула,  
і я вучыўся на шаўца  
ў латунніка Саула.

Бог даў яму аж дзвюх дачок,  
даў Пэрале ды Мэйту,  
красуня першая, як свет,  
другая – канец свету.

Як Пэрале пабачыў я,  
аж знепрытомнеў чула.  
І думаў толькі дзень і ноч  
я пра дачку Саула.

І вось аднойчы ён пачаў:  
«...даўно я назіраю...  
...ты птах самотны... без гнязда...  
...табе хачу дабра я...

Ёсць, значыць, чыстая ў мяне...  
яна не без пасагу...  
дзяўчына... ды навошта тут  
разводзіць доўга брагу!...»

І слухаць мой не стаў адказ,  
быў спех і паняверка.  
Заручыны... гарэлка ды  
разбітая талерка...

Памылка можа быць малой,  
ды выесць селязёнкі.  
Па Пэрале я сох, а мне  
уперлі Мэйту ў жонкі.

Так ашукаў мяне Саул,  
аж пацукі прыціхлі.  
Ну, маладзён, да скону дзён  
здыхай ля гэтай здыхлі!

Калі табе не шэнціць, брат,  
не трэба й нараджацца!  
Альбо павесіцца зусім,  
каб маладым застацца!

*З ідыш.*

## **Пісала ліст...**

(...מכתב קטן לי כתבה...)

Лісток мне паслала,  
а ў ім напісала:  
«Усё, што душа мая так любіла,  
усё, што пялегваў мой дух,  
што было для мяне крыніцай жыцця,  
ідэалам і верай –  
ці гэта, сябра сэрца майго,  
душа маёй душы,  
ці ўсё гэта сном было?  
Ты забыўся? Не, ты не можаш!  
Не, не стане адвагі забыцця навек  
тое, што душэўнасць дало  
дыханню адзінага жыцця нашага;  
што адно запаліла сонца  
ў небе над нашымі галовамі,  
тое, што ліла залатая мроя  
на дух, які нас паяднаў.  
Не, рука не адважыцца вырваць кветку,  
пасаджаную Богам самім у нашыя сэрцы».

.....  
І ў ззянні святла,  
што ліецца праз вакно ў мой пакой,

зноў паўстаў перада мной  
светлы вобраз яе;  
гэта яна, ва ўсёй яе чысціні,  
лунае, як лёткая птушка,  
лёгка на крылах ветру,  
карона святла і дачка зіхацення,  
створаная са святла, каб свяціць.  
Вось ейныя вочы, падобныя на галубоў,  
маўчання поўныя,  
са зрэнкаў якіх ціха-ціха  
свеціць свету святло,  
святло дабрыні, душэўнае чысціні.

І ў ззянні святла  
немым дакорам перада мной  
вочы ейныя паўстаюць цяпер,  
дакорам сваім мяне паляць,  
глядзяць і моўчкі пытаюць:  
«Мой любы, няўжо гэта ўсё  
было адно насланнем і сном?»

Не, мая беззаганная, я кахаў  
і кахаю цябе ісціва;  
нават калі пакінуў цябе –  
дык гэта зрабіў з-за кахання:  
не мусіш быць ты маёй сяброўкай,  
занадта святая, каб побач са мною быць;  
станься богам мне і анёлам.

Маліцца буду табе й слугаваць,  
будзь мне святою памяццю,  
ззяй мне ў раскошы сонца,  
міргай мне з высокай зоркі,  
кліч мяне з біцця майго сэрца,  
дрыжы ў дрыгценні маёй слязы.  
Не! Табе слугаваць Бог стварыў мяне!

Слёзы ночы, стогны мае,  
сэрца майго біццё, дыханне маё  
і апошнія са сноў маіх  
будуць ахвярамі табе  
да майго апошняга дня.

*1900*

*З іўрыту.*

## **Вечны дом**

(בית עולם)

Хіляцца моўчкі дубы да маёй галавы:  
рупся пад намі ў імгле гніць, чалавек жывы!

Сцішаны ўзгорбак зямлі, дзе надтрунне ўстае,  
здыме халоднай рукой немачы ўсе твае.

Тысячакротна штодня паміраеш, а тут  
толькі аднойчы памры й спачывай ад пакут!

Моўчкі падзелім цябе, паспрыяе пясок:  
чэрві палову з'ядуць, рэшту возьмем на сок.

Зводу не мае жыццё, поўнае тлуматы, –  
будзеш у кветцы цвісці ці станеш дрэвам ты.

Жыцьмеш ва ўсім, ды адно мусіш да нас прыйсці,  
ты не пазнаеш сябе, тленны, у новым жыцці.

Гэтак маўчалі дубы мне аб глухой труне.  
Нават надтрунні без слоў шкадавалі мяне.

1900

*З іўрыту.*



## **З нізкі народных песняў**

(מנגינות עממיות)

### **1**

Ніхто не адкажа,  
адкуль узялася  
ды ўсіхнія вочы  
адразу забрала.

Дасталася з нейкай  
далёкай краіны,  
з вачамі сардэчнымі,  
светлым абліччам.

Уся, як з павеву,  
і рада патанчыць –  
малое мястэчка  
святлом заліла ўсё.

Зрабілася ўтульна  
ў ляску маладзенькім,  
смяюцца кусты,  
дрэўцы ў скоках трасуцца.

Двух дзён не мінула,  
як бедныя хлопцы  
спакойна ўжо спаць  
не маглі, як бывала.

Трох дзён не мінула,  
як вэрхал узняўся,  
ўзгарэліся спрэчкі  
у жонак з мужамі.

## 2

І шэпчуць хусцінкі,  
і вяжуць панчохі,  
бароды ўздыхаюць  
спалохана трошкі.

Бацькі ўжо не могуць  
заснуць ні на волас:  
Бог ведае толькі,  
што стала з зяцямі...

Ды ў нейкае ранне  
яна як растала.  
І чорнаю птушкай  
жалоба зляцела.

І мятлічак пырхаў  
у кветках вясёла –  
раптоўна ён знік,  
як раптоўна з'явіўся.

Зрабілася сумна  
ў ляску маладзенькім,

каб хто засмяўся,  
каб хто звесяліўся.

Дзён колькі дажджыла,  
і слота настала;  
і вочы згубілі  
агонь свой і польск.

### 3

І хлопец сядзіць  
і чытае газету...  
Нявестаў nanoў  
жаніхі пакахалі.

Сямейнікі ціхія,  
як галубочкі,  
прымела ля жонак  
зяці пазяхаюць.

І гулкія вулкі  
аціхлі, ўцямнелі,  
дзе ўсе маладзелі  
ў парыўным запале.

Бацькі па начах  
сны знаёмыя бачаць;  
старыя прымоўклі –  
ні вохаў, ні крэкту.

Наогул – прасвету,  
адна асалода,  
галёкаюць пеўні  
ды мэкаюць козы.

*З іўрыту.*

\*\*\*

(ים הדממה פולט סודות...)

Мора цішыні шпурляе  
таямніцы, змоўкнуў свет;  
за млыном не заціхае  
цёмнай рэчкі мокры след.

Чарната начы гусцее,  
цені йдуць, нібы з гасцей;  
толькі моўчкі ў мора цемры  
зоркі падаюць гусцей.

І калі ўвесь свет змаўкае,  
сэрца рвецца з цішыні,  
адчуваю: ў ім крыніца  
б'ецца ў яснай чысціні.

Сэрца мне таемна кажа:  
ссохне сноў благіх палын,  
зорка ўпала з неба – гэта  
не твая – павер, мой сын!

А твая яшчэ трывала  
ззяе ў светлай варажбе;  
вочы падымі – міргае,  
суцяшэнне шле табе.

І калі ўвесь свет замоўкне,  
буду я сачыць маю  
зорку, свет адзіны маю  
свой, што ў сэрцы я таю.

*1901*

*З іўрыту.*

## **Над ракою вырастае...**

(... לזלזל לזלזל)

Над ракою вырастае  
піхта гонкая, густая.  
У вадзе пытае сум свой:  
як яна закончыць шум свой?

Вырасла, зірнула ў далі,  
леты коцяцца, як хвалі;  
сонца стыне, глухнуць спевы, –  
шчабятуюшкі птушкі, дзе вы?

У святліцы неадхлынна  
ўжо даўно стаіць дзяўчына  
і ў люстэрка ўсё пытае:  
як свой сум закончыць мае?

Вырасла, зірнула ў далі,  
леты коцяцца, як хвалі.  
Слёзы льюцца, як залевы.  
Заляцанцы хлопцы, дзе вы?

*З іўрыту.*

## ***Пала кропляй слязіна...***

(...הַטַּף הַדָּמְעָה...)

Пала кропляй слязіна – ўвабрала святло  
ў міг адзіны,  
холад сэрца напоўніў: як і не было  
цёплай маёй слязіны.

І, збяднелы, пайду я, й сябе мне шкада,  
забядую –  
а не кляў яе й чэрствы, не ўкрала з гнязда  
ў сну былінку слабую.

А з галечай куды йсці, куды, мне няўцям.  
На пасцелі  
яшчэ слязіну знайду я, вам палову аддам,  
рэштка сэрца заселіць.

Вера мне паспрыяе ўваскрэснуць са дна,  
бо жывая;  
сонца ў небе адно, песня ў сэрцы адна –  
іншае не бывае.

*1902, Адэса*

*З іўрыту.*



## **Недзе там...**

(... צווישן פרט, דאָרטן – לדקל ...)

Недзе там цвіце ў спагадзе  
дрэва фігавае ў садзе;  
і дзяўбе, і не пытае  
фігі пава залатая.

– Пава, ў край ляці зялёны:  
недзе там мой нарачыны,  
знойдзеш – не кажы нічога,  
а звяжы й нясі жывога!

Як не маеш белі, нітак,  
з ім сталкуйся ў цішыні так:  
ты скажы яму, я раю,  
што ад смутку паміраю.

Сад, скажы, цвіце, шалее,  
а дарога ў сад травее,  
яблыкаў салодкіх многа –  
зласаваць няма нікога.

Жаніху яшчэ скажы ты,  
што слязьмі пасцель заліта,  
ўноч гарыць пярына смела  
пад маім крамяным целам.

Тайну выдай, каб сурочыць, –  
аж два тузіны сарочак,  
шоўкам вышытыя ўзоры –  
пад вянец якраз уборы.

Пух ды скубленае пер’е  
у падушках – на давер.  
Маці з бабкай шчыравалі,  
мне адзежню зрыхтавалі.

Мой ляжыць залататканы  
вэлюм і вянец чаканы,  
і пасаг, і я гатова, –  
што ж ён, дурань, ані слова?

\*

– Веер, вэлюм, пух, – ласкава  
пачала нашэптваць пава, –  
нарачыны сёння ўночы  
слёзы гэты ўчуць захоча.

Разам з весткай твоей усё-ткі  
пакажу партрэт салодкі, –  
з-пад зямлі жаніх гарачы  
хоць на качарзе прыскача.

Ад дарогі неастылы  
скажа: «Свет мне ўвесь нямілы,  
што мне скарб, адзежня тая!  
Ты адна мне дарагая.

Што мне пух, падушак тоні –  
на тваім мякчэй улонні,  
валасы твае шаўкамі, –  
гэты скарб вякі шукалі.

Не паддайся паняверцы,  
вер, што я агонь у сэрцы  
для цябе адной трымаю,  
да мяне прыйдзі, чакаю!»

\*

Ноч зірнула чарнавока,  
пава паплыла далёка,  
у яе ў нябёсах мілы,  
мне ж, вядома, нахлусіла.

Дзень за днём лятуць завей,  
я дасюль жыву надзеяй;  
сем нябёсаў у блакіце,  
дзе каханы мой, скажыце?

*Зідыш.*

## *Адлятае пава залатая*

(...טום זדבי')

Адлятае пава залатая.

– У якую ты ляціш мясціну?

– Я лячу праз акіян вялікі...

– Жаніху ці занясеш вясціну?

– Добра, прынясу табе пісьмо я,

твой жаніх напіша, поўны ласкі:

«Тысячу цалункаў і вянчанне,

калі Бог дазволіць, пасля Пасхі...»

*З іўрыту.*

## ***Тым не вер...***

(אשׁוּת לִפְנֵי הַשׁמַיִם)

Тым не вер, што абяцаюць  
гэтак шчодро зоркі.  
Ашуканцы і манюкі,  
іхні вырак горкі.

Над маёй страхою зорка  
мне даўно міргала,  
золатам маю надзею  
з неба асыпала.

Абяцала мне сусветы,  
мёду поўны келіх.  
Я й сягоння жалю варты,  
за душой каб шэлег.

Як табе не сорам, зорка,  
кпіць з майго намеру  
Гожа?.. Хіба ж гэтак плацяць  
за надзею й веру?

Тым не вер, што абяцаюць  
гэтак шчодро зоркі.  
Ашуканцы і манюкі,  
іхні вырак горкі.

*З іўрыту.*

\*\*\*

(אם יש את נפשך לדעת-המעין...)

Хацелася б ведаць, якою  
Смерць будзе мая? Ці душа  
Пакіне цела нямое  
Са стогнам чорным употай?  
Ці выплюну я душу  
З разгневанай жоўцю, з гаркотай?  
Магчыма, яна пральецца  
Жамчужынаю-слязою  
І будзе дрыжэць, зіхцецца  
Пасля мяне пакаленні  
У сэрцы чужым чымсьці,  
Ў кароне ў чужым найменні?  
Ці суджана ёй заўчасна,  
Як матыльку, трымтліва  
У полымі свечкі згаснуць?  
Ці будзе душа мая, быццам  
Крыўдлівая свечка памалу  
Згасаць, раставаць, прамяніцца  
Перад вачыма бяссоння  
І прападаць раптоўна  
У чорным глухім прадонні,  
Дзе мёртва, звуглела й нема,  
Дзе вечна не будзе паветра,

Дзе ўжо й не прысніцца неба?..  
Ці суджана мне знікненне  
Спакойна сустрэць жывому  
У папяровым саяне,  
У кніжнай шафе, у цішы,  
Дзе валтузню нахабна  
Ўва мне ўсчыняць шэрыя мышы,  
Разносячы, што па сіле,  
Паўсюль мае белыя коскі.  
А я на сваёй магіле  
Стаяць буду і сірочай  
Малітвай сябе памінаць?..  
А можа, з дарогі збочыць  
Смерць прагна я і памру я  
Зусім нецікава, будзённа  
У ноч зімовую злую,  
Згубіўшы сябе ў завею,  
Ля плота, як той сабака,  
Галодны, я акалею?  
Ніхто мяне не абароніць.  
Апошні мой стогн і праклён  
Далёка вецер пагоніць...

*З іўрыту.*

## *Апошнія слова*

(טָרַחַן עַל מַטְעַל דִּי טָרַחַן)

Вам паслаў мяне Бог, ён убачыў,  
што вы пачалі задыхацца;  
Ён пабачыў – вы занепадаеце і гніеце;  
парахнееце з кожным днём;  
і апусціліся рукі,  
і сіла ўцякла, –  
і Бог пра вас узгадаў,  
і прывёў Ён мяне да вас.

І сказаў мне Бог:  
«Ярмо зацяжкое – больш не магу!  
Ідзі, вырві з іхняга сэрца «Ой!»  
і выбі з іхніх вачэй слёзы!  
І цяжкой хай будзе сляза і горкай,  
і гулкім хай будзе апошні стогн,  
так – каб зямля задрыжэла  
і стрэсла з сябе ўсё зло».

Я паслухаўся і пайшоў,  
мой шлях быў выбіты камянямі,  
і толькі ў жылах маіх гарэлі  
адно пачуццё й адно жаданне;  
я адчуваў: вы сярод змей,  
а з вамі, побач – нікога, нікога...



Боль ваш прыспешваў, я меркаваў:  
вы прагнеце маёй дапамогі.  
Бог сэрцам мяне пакараў:  
такое яно, што за іншых баліць,  
што курчыцца ад чужой пакуты  
і згарае ад пекла чужога...  
Я адчуваў – вам цяжка, я думаў –  
вы разумееце ўсё і пакутуеце,  
і ціха давіцеся слязамі,  
і шукаеце выратавання,  
і моліце аб суцяшэнні, –  
і таму дарагая хвіліна кожная...  
Я іду, я спяшаю –  
разам з вамі крывёю сцякаць,  
буду лячыць раны,  
і перавяжу іх, і выліжу кроў,  
калі трэба.  
Я суцешу і буду маліцца,  
плакаць ёй будзіць –  
і не дам апусціцца на дно!  
Я іду, я спяшаю – радасць нясу,  
нясу вяціну аб суцяшэнні;  
Бог духам мяне блаславіў, –  
і я душу вам сваю падарую...  
Я акуты мужнасцю Богам,  
што горы перастаўляе і не стамляецца,  
гнуцца спіне маёй не дае,

злу ў вочы глядзець дазваляе;  
і Бог падарыў мне мову,  
грымотную, як звон, –  
калі вы з каменя – яна з жалеза,  
калі вы з жалеза – яна са сталі...  
Як толькі з'яўлюся я –  
вы адразу паўстанеце!

І вось стаю каля вашых дзвярэй –  
і мову ў мяне адняло;  
нада мной ноч цяжкая навісла –  
іскра мая, святло маё згаслі:  
вы сустрэлі мяне кпінамі й ганьбаваннем,  
вы перада мною бразнулі дзвярыма –  
Боскую руку адпрэчылі  
і Боскае слова высмеялі...  
У мяне і словаў няма больш для вас –  
вам і Боская мова чужая й мёртвая.  
Я слова прамовіў – дык яго  
адным подыхам вецер знёс;  
я толькі аднюткае слова сказаў – а яно  
ўпала іскрай на дол  
і ўмомант згарэла,  
і ад яго толькі попел застаўся.  
Я крыкнуў з адчаю –  
і крык паляцеў снарадам,  
як гром пракаціўся  
ў распагоджаны сонечны дзень

і пацэліў вам проста ў сэрца, –  
і вырваўся ўрэшце праклён!  
І хлынулі слёзы залевай!..  
Ды гора мне! Плач ваш фальшывы!  
Ніхто яму болей не верыць,  
ані Бог, ані я, ні вы самі.  
Я да вас у бруд гэты ўбіўся,  
ў брудзе вопратку ўсю запэцкаў:  
прамаўляючы рукі даваў вам,  
вам жа ў вас успамогі прасіў.  
Ды ніхто не ўспамог, аніводзін –  
я самотны, самотны, самотны!  
Модлы чутныя толькі мурам:  
прада мной зачынілі вы дзверы,  
адапхнутая Бога далонь,  
абсмяянае Божае слова.  
Вы, няшчасныя, ўчуйце мяне:  
для сябе ласку вы разбурылі.  
Я скажу вам жахлівае слова:  
з месца ім вас прымушу сарвацца,  
ачарніць яно вашыя дні  
і атруціць вам вашыя душы,  
смаку больш не адчуеце ў роце,  
хлеб ваш будзе здавацца вам горкім,  
і атручаным будзе жыццё,  
не спазнаеце вы ласкі ў смерці.

Суцяшэння не ўчуеце словаў.  
Бо я выпаліў сэрца сваё,  
мноі хаўрус з вамі ўжо разарваны;  
на дне мора мае ўсе памкненні –  
вас залю я атрутай даверху  
і крывёй вас усіх абплюю...  
І сказаў гэтак Бог мне:  
«Апошні раз выгукні «Ой!»,  
стогн разняволь свой астатні раз,  
каб задрыжэлі горы й даліны;  
набярыся жоўці й скажы:  
«Чуйце, глухія, чуйце:  
настане дзень – я выкачу сонца  
і свет святлом залюю,  
ды вы застаняцеся рабамі,  
і, слепакі, з дочкамі і сынамі  
туды-сюды мітацца будзеце тысячы міль  
і прагнуць й вымольваць промень...  
Ды паўсюль вас сустрэне смех,  
куды ні прыйдзеце – будзе запозна».

Я раскрыю радовішча сілы й жыцця  
і дні радасці пачну раздаваць;  
вас адных будзе мучыць смага,  
ды я высушу вашу крыніцу;  
і, ссохлыя, з дочкамі і сынамі  
грукацца будзеце ў дзверы чужыя,  
ніцма прыпадаць да зямлі,

над чужымі крыніцамі гнуцца,  
і прагна выцягваць вусны,  
і смягнуць, прасіць крапліну.  
Але замкнёныя вашы крыніцы.

Я пашлю жыццядайны дух,  
што, як божая раса, асвятляе  
і пазначае дарогі новыя,  
да новых нябёсаў, ды вы  
ссохлыя будзеце, як салома,  
і раса вас не наталіць.  
А вы? – вы цвілець будзеце й прахнуць,  
і калі ў вас з мінулых часінаў  
яшчэ застануцца іскры  
духу, пачуццяў і веры,  
журботны ўздых, гарачая сляза, –  
Я іх адбяру адно за адным.  
І спустошацца вашыя сэрцы:  
не будзе ў іх смаку, ні паху,  
ані міласці, ні мары...

І жытло вашае асірацее,  
і цягацца будзеце ў стоме,  
у свеце чужым чужакі,  
жабракі пры багатым застоллі,  
і, стоячы ля парогаў чужых,  
агаляць будзеце вашыя раны  
перад чужымі вачыма,

і руку ў дрыготцы цягнуць,  
і лісліва выпрошваць дробязь,  
пераняўшы жаргон пабірушак.  
Ды, вымольваючы грошы,  
будзеце жыць на грашы...»

І цяжкім зробіцца вам жыццё –  
даўгою ноч, і аніводнай зоркі...  
І стогн ваш вецер знясе,  
і голас ваш Бог не ўчуе...  
І абрынецца страшэнная нэндза,  
як вялікі й жудасны грэх;  
і вы прагнуць будзеце смерці,  
і смуткаваць па жыцці,  
ды Бог вам адмовіць у іх.  
І лютымі будуць пакуты.  
Нават уласнае сэрца  
скаргам вашым верыць не будзе.

Захочаце падняцца нарэшце,  
уздыхнуць на поўныя грудзі –  
і не зможаце. Гэта – магіла,  
ды закапаныя вы там жывыя.  
Гэта пекла вогненнае,  
якое ніколі не скончыцца –  
бо гэта пекла без смерці...»

І сказаў мне Бог:  
«Цяпер пайдзі да ганчара,

і купі гаршчок,  
і бразні яго штомоцы,  
і выгукні гэтак голасна,  
каб усе пачулі:  
«Гэтак і вы будзеце струшчаны!» –  
і не кажы больш нічога,  
не плач, не крычы,  
адварніся і анямей.  
Дзень ідзе, ён прыходзіць, прыходзіць...»

*З ідыш.*

\*\*\*

(לא זכיתי באור מן ההפקר ...)

А свято здабыў я не з пустэчы,  
не па спадчыне зляцела з высяў,  
выбіў са скалы сваёй скупечай,  
з сэрца свайго высек.  
Гэту іскру, ясачку надзеі,  
што ў скалы, сваячцы паднябесся,  
не выпрошваў і не краў нідзе я,  
бо яна ўва мне ўся.  
І калі пад молатам нядолі  
рухне сэрцава скала ў нясноту,  
іскра пырсне ў вока мне міжволі,  
з вока ў рыфму – з лёту,  
з рыфмы ў вашы сэрцы, каб журбою  
разгарэцца даць нарэшце вершу.  
І сваёю плоццю ды крывёю  
я агонь завершу.

1902

З іўрыту.



## ***У горадзе разні***

(טאָטש פּטִיפּש יִן א)

Лязом халодным, цвёрдым сэрца навядзі  
з трывалай сталі, чалавеча, і прыйдзі  
на горад паглядзець разні – на свае вочы;  
спыніся і далоні проста прыкладзі  
да плота, да слупа, да брамы, да сцяны,  
да бруку вуліцы, вядомай з даўніны,  
дзе мозг застыў і чорным запыклася кроў  
тваіх братоў – з іх горлаў і галоў.  
Блукай там, дзе ў руінах ціхне жаж,  
праз выламаня са сценаў дзверы,  
паўз коміны разваленыя печаў,  
праз кучы бітай цэгля пачарнелай;  
вяселле ўчора там крывавае спраўлялі  
агонь з жалезным ломам ашалела...  
Ўзлезь праз гарышча ды на ўвесь у дзірках дах:  
там ранаў чарната і немата наvekі –  
на тое ў свеце не! не вынайдзены лекі.

Ты вуліцамі пойдзеш, дзе наўкола – пер’е,  
купацца будзеш ты ў той рэчцы белай –  
што вынікаем была мазольнай працы.  
Па кучах пройдзеш раскіданага добра –  
зірні: а гэта ж жыцці, жыцці, жыцці,

разбураныя ўсе датла, дашчэнту!  
Бяжыш ты, прабіраешся сярод руін  
і бачыш: футры, мосенж, срэбра,  
аркушы святое кнігі,  
шоўк і атлас, падраны на кавалкі;  
тфіліны<sup>1</sup> растапаныя; дары да святаў;  
пасцельная бялізна тут і там;  
пергаменты, між іх – абрыўкі Торы;  
святых скруткі, белы ўбор тваёй душы...  
Зірні, зірні: яны ў нагах тваіх віюцца  
і ступакі твае цалуюць – з бруду –  
і з тваіх ботаў абціраюць пыл.  
Ты хочаш на святло і на паветра? –  
Прэч, прэч! Бо неба высмее цябе,  
і сонца промні-дзіды ў вочы сыпане;  
акацый зелень яркая цябе акруціць  
і пахам свежае крыві атруціць,  
аскепкі шкла (іх безліч) стануць бліскаць –  
не станчыш танец свой вар’яцкі ты й ні блізка.  
Зірні: Бог даў табе рукою ўласнай  
разню і веснавую квецень адначасна.  
Цвіў сад, на небе сонца ярка ззяла,  
разнік займаўся тым, што забіваў;

---

<sup>1</sup> Амулет-рэліквія, якую навязваюць на левую руку і лоб.

пабліскваў нож, са свежых ран цурком  
сцякала кроў струменем залатым.  
Ты ў двор бяжыш? Схавацца прагнеш? –

А дарма!

Там куча гною, і на ёй галовы ссеклі  
адразу двум: і жыду, і яго сабаку ўчора,  
а сёння свінні торкаюць лычамі целы,  
з якіх, змяшаўшыся, ўжо кроў павыцякала.  
Ды раніцаю пройдзе дождж і змые  
яе ў канаву, і сплыве яна, як смецце,  
і пра яе не ўспомняць на дасвеці,  
і модлы не пачуюцца зямныя,  
і зноўку будзе ўсё, як і раней было.  
Назаўтра зноў зямлю залье святло  
праменняў сонечных: яно з усходу  
праб'еца на світанні, як заўсёды:  
не стане іншым з заўтрашняга дня,  
і зноў наўкола запануе цішыня...

І ты, нібы вар'ят здзічэлы, на гарышча  
палезеш, каб пабыць у цемры там.  
Ты чуеш? калываеца там жах смяротны  
і крыламі халоднымі ды чорнымі махае,  
і халаднеюць валасы да каранёў твае...  
І тут і там глядзяць са шчылін вочы –  
ты мноства позіркаў нямых убачыш  
святых пакутнікаў, ні ў чым не вінаватых  
і непрыкаяных вандроўных душаў,

што тоўпяцца цяпер там у кутах  
спалохана, застылыя ад страху.  
Зірні: тут секанула вострая сякера,  
а вось сюды яны прыйшлі, і ў іхніх зрэнках  
адбіліся начы пячатка, што навечна  
засведчыла канец такі раптоўны,  
жах, перад самай смерцю перажыты,  
жыцця самотнага і скрушнага праклён.  
І, дрыжучы, як галубы перад забойствам,  
яны ўсё туляцца бліжэй да даху  
і немы позірк у цябе ўцінаюць,  
з дакорам прамаўляючы пытанне,  
што не было пачутае на небе  
(і ўжо не будзе там яно пачутым):  
«За што? За што?» І яшчэ раз: «За што?»

Ўсе вочы ты прагледзеў: дзе ж нябёсы? –  
Маўклівы дах, і чорны колер гонты,  
і больш нічога... хіба павучок зялёны –  
ў яго спытай: ён бачыў, ён быў сведкам  
таго, што на гарышчы адбылося.  
Хай ён табе раскажа пра масакру –  
пра ўзрэзаны жывот, набіты пер’ем;  
пра ўбіты цвік у ноздру, малаток – у чэрап;  
пра целы, што вісяць на бэльках проста,  
як гусі пасля бойні, шыі – долу;  
пра немаўля забітае: у роце цыцка  
рассечанай надвое, мёртвай маці;

пра іншае дзіця, што з крыкам «ма...»  
так і сканала... Ты пачуеш там  
і больш яшчэ расповедаў жахлівых,  
што твой свідруюць мозг і разбураюць клёк,  
і забіваюць у табе душу навікі.  
Ты душыш рык, амаль нястрымны, ў сваім горле,  
злятаеш долу і на вуліцу бяжыш –  
і зноў перад табой свет звыклы і нявінны,  
і сонца зноўку бессаромна ззяе  
і залатое кідае праменне  
на дзверы, на парогі, на свінню...

Ты ж не спыняйся, зноў святло пакінь,  
у чорныя спусціся сутарэнні,  
ў сталёвае ўгрызіся сэрца праз свой боль.  
Зірні: там неабрэзаная свалата  
глуміла чысціню дачок твайго народа:  
па дзесяць на адну, па дзесяць на адну... матуляў  
пры дочках і дачок у матак на вачах, перш чым  
іх забіваць; падчас забойстваў і пасля іх...  
Сын чалавечы, дакраніся да крываваых плям,  
да іншых плям на тых падушках, дзе  
з сякерай вырадак (а кроў яшчэ цякла)  
навальваўся на цела нежывое...  
Зірні, сын чалавечы: там вунь, у куце,  
за бочкамі й за скрынямі – без дыхання  
ляжалі жаніхі, бацькі, сыны з братамі  
і курчы бачылі святых і чыстых целаў,

што плавалі ў ванітах і крыві,  
калі мязотнікі дабілі іх жалезам –  
ды, ўбачыўшы ўсё гэта, прамаўчалі,  
сабе не павыколвалі вачэй,  
галоваў не разбілі і не звар’яцелі!  
А можа кожны з іх шаптаў сабе  
ціхутка, паўзмярцвелымі губамі:  
«О Божа, здзейсні цуд: так, каб яны аслеплі  
і каб не ўбачылі мяне, твайго слугу...»  
Пазней, калі якая ачуняць яшчэ змагла  
і, брыдка я сама сабе і Богу, й людзям,  
вярнуцца да няўцешнага жыцця,  
мужчыны тыя выпаўзалі на паверхню  
і беглі ў сінагогу, каб падзячыць Богу  
і ў равіна пакорліва спытацца:  
ці з ёю жыць далей яму магчыма?  
Сын чалавечы, выйдзі! Пойдзем у свінарнік:  
там схованка была, наўпрост у кучы гною.  
Зірні туды: нашчадкі Хасманеяў,  
унукі родныя пакутнікаў спрадвечных,  
аж трыццаць чалавек там, у смуроднай яме,  
хаваліся ў той дзень пагрому ў гноі,  
славутым гэтак робячы Маё імя.  
Разбегшыся, як мышы, і зашыўшыся, як блохі,  
падохлі, як сабакі. Сын прыйшоў на золку  
і ў гноі ўбачыў бацькаў груп. Не плач,  
нашто ты твар хаваеш у далоні? –  
Заскрыгачы зубамі й ад пакут сканай!

Сыдзі з пагорка: сад там зелянее,  
а ў садзе мёртвы хлеў стаіць самотна,  
дзе спяць на целах тых ахвяр няшчасных  
вампіры дзікія, упітыя крывёю;  
зірні: ў хляве гара разбітых колаў,  
запэцканых крывёй, шматкамі мозгу;  
іх спіцы ўгору цягнуцца, як пальцы –  
да шыі выбранай сабе ахвяры.  
На вечар прычкаай: калі з крывавым бляскам  
на захадзе сыходзіць сонца будзе,  
ты ціха прабярыся ў гэты хлеў,  
каб дзікі жах напоўніцу ўсвядоміць!  
Жах, жах – ён у паветры тут лунае,  
на сценах ён адбіўся, ўгнездаваўся ў цішы...  
Т-с-с! Як бы ў рух прыводзіць колы нехта –  
у сутаргах дрыжаць кавалкі целаў;  
яны ў агоні, ў крывавай мешаніне  
варушацца... хрыпенне ў горле... ўздыхі...  
апошні ўздых таго, хто недабіты...  
зубоўны скрыгат... здушаныя крыкі –  
ўсё гэта чуецца з-пад рэшткаў колаў,  
з-пад спіцаў, з-пад пагнутых абадоў –  
і прабіваецца праз шчыліны, праз дзіркі,  
і замірае, павісаючы ў паветры:  
нібы ўгары – вясельны чорны балдахін.  
Боль, невымоўны і смутак невымоўны,  
пакутаў трапятанне... Ціха! Ціха!

Тут нехта ёсць яшчэ з табою побач:  
наўслеп, навобмацак блукае ў цемры,  
заглыблены ў прадонне смутку, скрухі;  
сухія дзве рукі ён выстаўляе ў чарнату,  
ў пустэчу, поўную нямога страху;  
намацвае ўсялякую цемрадзь – і не можа  
знайсці сваёй жалобе й скрусе выйсця.  
Ён гэта, сам ён – Болю Дух вялікі,  
які тут у вязніцы зачыніўся,  
сябе бязлітасна, свядома асудзіўшы  
на вечныя й бязмоўныя пакуты.  
І нехта вакол вас у тым хляве лунае  
няўлоўным ценем, і няма яму спакою:  
сабе прытулку ён ніяк не знойдзе –  
у выглядзе натомленай, да смерці  
знямоглай чорнай Боскае Праявы.  
Парвіся, сэрца! Хоча – і не можа плакаць  
яна; і не крычыць – адно маўчыць  
і ўпотаі душыцца слязьмі сваімі,  
і крыламі пакутнікаў тых ахінае,  
і, нізка апусціўшы голаў, слёзы  
бязмоўныя ўвесь час ліе, ліе па іх.

.....

Т-с-с, ціхенька прайдзі і дзверы зачыні –  
застанься з ёю тут, пабудзь сам-насам;  
няхай душу тваю навечна ўспояць



яе пякельныя, нячутныя пакуты.  
Калі аднойчы хоць яны ў табе замруць,  
крані іх – ажывуць ізноў і загавораць.  
Ты ў абярэмак іх бяры, нясі па свеце ўсім,  
у найдалейшыя куточки занясі;  
імя ім пашукай, ды не знайдзі ніколі.

А зараз выйдзі з горада, так, незаўважна...  
На могілкі свае скіруй памалу крокі,  
да свежых тых пакутніцкіх магіл,  
і там спыніся, у жалобе веі змруж –  
і спруцяней, і валуном зрабіся:  
зайсціся мусіць плачам тваё сэрца,  
а вока – быць сухім, як у пустэльні камень;  
табе крычаць захочацца, ўзрываць магілы,  
раўці, як бык звязаны, у разніцы –  
але, як помнік, ты застынеш моўчкі...  
Ідзі, зірні на іх: пакутнікі ляжаць,  
зарэзаныя, акурат цяляты.  
Ў цябе не будзе слёз ці словаў пахвалы.  
Смяротныя парэшткі, Я сюды прыйшоў  
прасіць, каб даравалі вы Мне – то даруйце;  
даруйце й Богу вашаму, пакрыўджаныя лёсам;  
даруйце Мне за ваша горкае жыццё,  
за смерць, яшчэ больш горкую ў разы!  
Калі вы заўтра Мне пастукаеце ў дзверы  
і плату будзеце з Мяне патрабаваць,  
Я адчыню, скажу: «Ўваходзьце! Паглядзіце:

Ў Мяне няма нічога. Вам дабраславенне  
ад Бога – больш нічога я не маю.  
Зусім збяднелы Я – такі, як і ўсе вы.  
І боль, і смутак усяму сусвету!  
Хай неба ўсё заходзіцца ад жалю!  
Пакладзены ахвяры гэткія – й дарэмна!  
Вось так, жылі дарэмна й так сканалі –  
ніхто не ведае: навошта? І дзеля каго?  
Аблокамі атулена, заўсёды плакаць  
ад сораму Мая Праява будзе;  
і ноч за ноччу Я з нябёсаў стану  
паўсюдна на магілах вас аплакваць.  
Агромністая ганьба, велізарны боль  
Што большае? – скажы, сын чалавечы.  
Не! Лепш маўчы: пабудзь маўклівым сведкам,  
які ў галечы тут Мяне заспеў  
і Маю беднасць і жалобу ўбачыў.  
А як вяртацца будзе, чалавечы сыне,  
з сабой вазьмі часцінку Майго смутку,  
з атрутным гневамі ты яго перамяшай  
і надзялі тых, хто жывым застаўся трупам.

Вяртацца будзеш ты – кінь на травіцу позірк:  
яна, вясновай свежасці пасланка, сэрца  
тваё запоўніць і ў вачах тваіх абудзіць  
жаданне палкае паўнейшага жыцця –  
магільная трава і пахне смерцю, чалавеча.  
Ты вырві жмут, за спіну кінь, скажы,

ды толькі перад тым заплюшчы вочы:  
«Народ мой – то сарваная трава. Ці можа  
сарванае жыць, існаваць далей?»  
І больш не азірайся, а спяшайся прэч,  
да тых, хто выжыў: сёння свята посту –  
да іх у сінагогу йдзі. Там кінься  
наўпрост у полымнае мора слёз.  
Ты чуеш стогны? жудасныя плачы? –  
З ратоў растуленых, са сціснутых зубоў  
яны злятаюць тысячай жывых кавалкаў;  
яны ўсе перамешваюцца, каб урэшце  
ў адзін працяглы й страшны зліцца лямант,  
што, нібы хворая істота, скача ўверсе  
паўзверх галоваў, што глядзяць на кроквы,  
паўзверх абліччаў, скрыўленых ад болю... Жах!  
Жах! Мароз цябе дзярэ па скуры.  
Народ так стогне той, што перад сконам,  
чья душа ўжо стала попелам і дымам,  
а сэрца ператворанае ў пустку.  
Ані травінкі гневу! ні зярнятка помсты  
У грудзі б'юць яны – ты чуеш? – «Мы грашылі»,  
Мяне благаюць, каб Я адпусціў грахі.  
Ці ж можа цень перад сцяной быць грэшным?  
разбіты аскалёпак саграшыць ці нежывы чарвяк?  
Чаго яны выпрошваюць і цягнуць рукі?  
Дзе той кулак, грымотная навала,  
што помсціць будзе за людскія пакаленні,

звядзе пад корань свет, нябёс скляпенне зрыне  
і перакуліць Мой спрадвечны трон?!

.....

Паслухай, чалавечы сын! Хазан<sup>1</sup>  
там распачна з амбона лямантуе:  
«Пашлі заступніцтва нам, Божа, за ахвяры,  
за праведнікаў, за старых пабожных,  
за немаўлят, за ўсіх дзяцей малых!»  
І разам з ім натоўп залямантуе хорам –  
так што муры й калоны ў сінагозе,  
ўтуруючы, ад жаху задрыжаць...  
Тады зраблюся я бязлітасным і жорсткім,  
каб болей ты перада мной не плакаў!  
Калі з твайго нутра прарвацца схоча лямант,  
я з рота вырвацца яму не дам.  
Ты, як яны, на ліха больш не наракай:  
хай яно будзе жыць у пакаленнях.  
Пакінь нявыплаканымі дарэшты слёзы,  
глыбока ў сэрцы замуруй іх, збудаваўшы  
з нянавісці і гневу там цвярдню.  
Там выгадуй іх, як змяю ў гняздзе;  
каб потым жа з яе смактаць атруту,  
быць вечна ненаедным і сасмяглым.

---

<sup>1</sup> Кантар, пасланец грамады ў сінагозе, якому даверана малітва ад імя грамады.

І, калі прыйдзе страшны дзень Адплаты,  
ты сэрца ўскрый сваё і выпусці змяю  
пусці яе, нібы атрутную стралу,  
смяротную – наўпрост туды, туды,  
у гушчу свайго ўласнага народа...

Сын чалавечы, заўтра выйдзі з дому,  
убач на вуліцы кірмаш жывое масы;  
паўмёртвыя наўкола людзі-чарвякі,  
сагнутыя і згорбленыя спіны,  
у лахманах нікчэмных скура й косці;  
і дзеці скурчаныя, і жанчыны,  
замучаныя, ссохлыя дарэшты,  
як пудзілы; і плоймы мух наўкола...  
Яны паўсюды: ля дзвярэй, ля брамаў  
і на парогах кожнага будынка;  
спрактыкаваныя, у жабраванні, жэсты;  
ў струпях і гнойных ранах рукі, целы...  
Ўсе моляць: ах, падайце нам хоць штосьці! –  
да вокнаў позіркі пустыя скіраваўшы,  
нібы прагнаныя гаспадаром сабакі.  
За рану – грошык, грошык; за дачку,  
ахвяру гвалту, – грошык, грошык, грошык...  
За бацьку пажылога – грошык, грошык,  
і за пакуты хлопца-жаніха...

Ідзіце з торбамі, ўсе пабірушкі-жабракі,  
на могілкі! Выкопвайце там косці

пакутнікаў, зграбайце іх у торбы  
даверху – кожны ў торбу сам сабе!  
І рушце ў свет шырокі: з места і да места,  
дзе толькі ёсць кірмаш, з сабой іх валачыце,  
і ля чужых высокіх вокнаў гуртам  
жабрацкі спеў заводзьце і заводзьце...  
вымольвайце ціхенька й па-махлярску  
сабе падачкі косткамі і плоццю.

.....

Ну й досыць! Уцякай навечна, чалавеча,  
у дзікую пустэльнію – й вар'яцей памалу!  
Парві душу на тысячу кавалкаў  
і кінь яе шакалам проста ў ногі!  
Сляза твая пральцеца на гарачы камень,  
а крык твой паглыне раз'юшаны ўраган.

1904

*З ідыш.*

## ***Напрадвесні***

(ערב פּרילינג)

Чымсь цяжарнае паветра –  
гэта могуць быць дваінята:  
ці мароз – парой зімовай,  
ці вятрэц – вясной заўзятай.

Рана ўстаў я. Шэрань звонку,  
і на шкле лядок, як трэба...  
Галубы ўзлятаюць, праўда,  
ўсё бліжэй, бліжэй да неба...

Ледзяшы, нібыта свечкі, –  
як агонь падносіць хтосьці –  
растаюць... Скажыце, гэта  
плачу знак ці весялосці?

Ў каляндар зірніце: хіба  
йдзе вясна – маніць не трэба!  
Тое самае, як козы  
ў садзе гойсалі б у рэбэ!

Скажаце: яшчэ зарана  
быць вясне, не верце ў цуды... –  
То захутвайцеся шчыльна,  
каб не падхапіць прастуды!

Не хачу нікога слухаць –  
не хавацьмуса ад сцюжы:  
пабягу на волю, станчу  
з промнем сонца, у калюжы!

Мне такое вось прадвесне  
назаўсёды даспадобы:  
вопратка – шматкі аблокаў;  
промні сонца – як аздоба.

Ад халоднага вятрыскі  
ўдых люблю рабіць глыбокі:  
ён прыемна лашчыць шыю  
і мае цалуе шчокі.

Ўсцешна ад драбочка неба,  
што адкрыўся асцярожна  
зроку, як палоска цела  
у габрэчкі пабожнай.

І растану, і пачну я  
порсткім промнем захапляцца:  
будзе ён гуляцца з ценем,  
будзе цень з агнём гуляцца.

Гэткаю гульнёй шляхетнай  
не нацешуся ніколі:  
ззянне й цень гатовы бачыць  
тысячу разоў і болей...



Штось паветра азарыла:  
так нявеста шлюбнай ноччу  
ўспыхвае й, адчуўшы сорам,  
апускае долу вочы.

То святло, то, раптам, цемра –  
і зліецца ўсё паволі:  
ззянне й цень ізноўку разам,  
тысячу разоў і болей.

А рака? Яна, ці праўда,  
булькаціць, шуміць здалёку?  
Выйсці з берагоў імкнецца –  
тое ўжо навідавоку.

Штось бушуе пад паверхняй,  
вырвацца мкне на свабоду:  
ўміг з'явіўшыся, праломіць  
і жалеза, й тоўшчу лёду.

Ціхіх вод усе патокі  
злучацца ў задуме. Чутна  
будзе: «Час прыходзіць!» – тут жа  
й выдадуць штуршок магутны.

«Час прыходзіць!». Раптам трэснуць  
лёду моцнага калосы,  
што ім не давалі бачыць  
сонца, месяц і нябёсы.

Вольныя патокі згоняць  
струшчаныя глыбы лёду,  
ў Мора Чорнае пазносяць  
праз парогі, перашкоды.

«Прэч усе да мораў чорных!  
прэч да д'ябла!» І крышыцца  
будуць злосныя камлыгі,  
ля ўзбярэжжаў валачыцца...

Будуць там, на ўлонні хваляў,  
прамяні скакаць жывыя,  
рыбы спеў заводзіць спраўна,  
камяні гудзець нямыя.

А рака ўсцяж разальцеца,  
скінуўшы няволі рэшткі,  
павітае дзень вясновы  
чарамі сваёй усмешкі.

1905

*З ідыш.*

## *Ахіні крылом з любоўю...*

(... הכניסיני תחת כנפך ...)

Ахіні крылом з любоўю,  
будзь сястрою і матуляй,  
галаву ўлюляй – гнездоўе  
маіх модлаў беспрытульных.

Шчырасці даверу грудзі,  
выдам тайну ўсіх пакутаў:  
маладосць ёсць, кажуць людзі,  
дзе мая і кім пачута?

Патлумачу не ў сакрэце,  
што душа згарэла ўранні:  
кажуць, ёсць каханне ў свеце, –  
што такое ёсць каханне?

Верыў зорам – ашукалі,  
быў і сон – ды знік, нябога, –  
і цяпер у свеце жалю  
у мяне няма нікога.

Ахіні крылом з любоўю,  
будзь сястрою і матуляй,  
галаву ўлюляй – гнездоўе  
маіх модлаў беспрытульных.

1905

*З іўрыту.*

## **Там, дзе шмат дрэў...**

(אונטער די גרינינקע ביימעלעך)

Там, дзе шмат дрэў зялёных, густых –  
Моўшкі і Шлёмки ў гулях сваіх;  
кудзеркі, цыцэс<sup>1</sup> – ах, колькі іх:  
ывадак ладны жыдкоў малых!  
Цельцы – саломінак след залатых,  
пёрак, пад ветрам рухомах такіх:  
вось ён падхопіць – памчаць уміг  
порсткія птушкі гарэзнікаў тых.

Плямачкі-вочкі ў мілых дзяцей:  
быццам іскрынкі – ззяюць ярчэй;  
цуды, прароцтвы – ўсё, што вышэй,  
хочацца бачыць мацней і мацней...  
Добра тых птушак пабачыць бліжэй,  
дні, што ўцякаюць шпарчэй і шпарчэй.  
Дзеткі жыдоўскія! Ці ж прыгажэй  
ёсць што за ззянне вашых вачэй?

*З ідыш.*

---

<sup>1</sup> Махры або кутасы на малітоўным шалю – талесе.

\*\*\*

(כ' בין אויף אייער רוף געגאנגען...)

Мяне не ваш паклікаў голас:  
я йшоў адной з сямі дарог  
і ўпаў на вас расой на колас,  
дажджом на паўсухі мурог.

Дарма мяне сустрэлі спевам  
вы й шумным прывітаннем, я  
галубкі яйка быў сагрэў вам  
і вымкнуў быццам бы змяя.

Ўсе вашы гучныя вітанні  
я чуць напраўду не хачу;  
я не шаную іх нізвання:  
пад ногі кіну – й растапчу.

Апошняй чорнай бліскавіцай  
вам згаслы пацвялю пагляд –  
каб скрыгату зубоў стаіцца  
і злосці ўсёй пайсці на спад.

Скажу я – й сціхнуць неба спевы,  
зямля не зварухнецца, не.  
Каменне прагна, як залева,  
ўраз слова Бога паглыне.

*З ідыш.*

## **Фрэйлехс<sup>1</sup>**

(פֿרײַלעכס א)

Не аблашчаны на гэтым,  
а тым больш, на тым вяку,  
танец. Што ж вам замінае?  
Жвава – на плячо руку!

Ногі, пяткі прад вачыма  
хай мільгаюць увесь час,  
Каб імпэт ваш разгарэўся  
і ніколі не пагас!

Дзе ёсць хоць драбінка злосці,  
хоць маленькі нейкі боль –  
вытанчыць дазвання трэба,  
каб вас не даймалі больш!

\*

Ці нястача, ці нядосып –  
клопат будзе хай малы:  
ўверх скачыце, узлятайце  
проста ў неба, як арлы!

---

<sup>1</sup> Вясельны карагодны танец у габрэяў Усходняй Еўропы  
(даслоўна: «радаснае»).

Шмат нягод у нас, нядолі,  
ў свеце гора – да нябёс.  
трэба ўпрост заплюшчыць вочы:  
будзь што будзе – гэтка лёс!

Раз жывеш, раз паміраеш –  
выйдуць скокі з галавы.  
Танчым, людцы, Бога ўцешым,  
зладзім тут ланцуг жывы!

\*

Таты, мамы, сам месія,  
хтось з сяброўскае гурмы –  
Не чакайце! Мы ж – Ізраіль,  
грамада габрэяў мы!

Колам дужым і вялікім  
станем сёння пакрысе:  
пэйсы, талесы, бароды...  
І дзяды, і дзеці – ўсе!

Хай ваш будзе рэй бясконцы:  
цягнецца і зноў, і зноў  
ад ляркарні і да міквы<sup>1</sup>,  
ад ешывы<sup>2</sup> й да кладоў!

---

<sup>1</sup> Рытуальная лазня.

<sup>2</sup> Навучальная ўстанова.

\*

Ані халы<sup>1</sup>, ані хлеба,  
ані мяса, ані рыб...  
Што вы седзіце? Лепш танец  
пры стане тут пачалі б!

Хай шырэе ваша кола:  
свабадней вам трэба стаць,  
і тады вас напаткае  
аж да неба багадаць!

Пэйсаў і бародаў безліч:  
светлай радасці так шмат!  
Хай ваш рэй наперад рушыць  
і парадкам тым – назад!

\*

Кропля вас не цешыць? Суха  
ў роце? – Ну, то: боўць! –  
хай да дна напоўніць келіх  
з колерам зялёным жоўць.

Праглыніце, не пада́йце  
выгляду, што там было.  
Хай не бачыць вораг, як вам  
сэрца жарам заліло!

---

<sup>1</sup> Святочны хлеб.



Келіхі яшчэ ўздымайце,  
каб жыцця рух не замёр!  
Ворагу назло і кпінам,  
здэкам свету насупор!

\*

Ані праўды, ані права,  
ані літасці ў людзей...  
а што ёсць? – Без мэты кола  
круціцца спраўней, спраўней.

Станьце ж у тым коле шрубкай,  
разам будзьце, як адны!  
Скіньце свае ўрэшце ёрмы,  
скіньце ўрэшце кайданы!

Анікому не належыць  
анішто – а й наша кроў!  
Адкупленне варта нават  
сотні светаў і вякоў!

*З ідыш.*

\*\*\*

(... עס טאָט מיך פאַרפּלאַנטערט)

Мяне паланілі і зелень, і кветкі,  
дзе зумканне, спевы гучаць несціхана,  
дзе мятлікі ў промняў убіліся сеткі –  
і я на зямлю ўпаў там зачаравана.

\*

Прыгожа, цёпла, добра! Стане  
памалу для душы адхланне  
пачуццям, што да сонейка памкнуцца,  
пасля пашлюць свае вітанні,  
галоўкі з цемры на святло праб'юцца:  
як змеі, высунуцца напалову,  
пакінуць норы чорныя гатовы...  
Так абдарыць святлом прыязным змог  
мяне сам Бог.

\*

У цеплыні, між свежых траў  
заззяў свет Божы і зайграў.  
І стэп, дзе кветкавы кілім  
так шчодро Госпад расццяліў,

які агромністы такі,  
што без канца, ўздоўж і ўшыркі.  
Стаю адзін я, паміж траў,  
і адчуваю: подзьмух мне  
у грудзі гэты свет уклаў,  
які ён воляй ахіне.

\*

Так ціха... Быццам з небыцця,  
штось побач праляцела ўміг,  
што пахла, быццам бы дзіця –  
і ўжо за сотню міль якіх  
было. Як бліскаўка ўначы,  
у вочы проста мне б'ючы,  
узніклі кроплі: ў той расе  
ўсё шчасце – маладое спрэс.  
і ў бок мой зіркаць пакрысе  
пачаў зялёны лес.

*З ідыш.*

## *Схіленая галіна*

(לַלְלוּ לַיְהוָה)

Галіна да агароджы схілілася й дрэмле,  
Як я – бязвінны...  
Плод долу ўпаў, – і што мне да караня,  
Да роднай галіны?  
Плод долу ўпаў, як цвет, і толькі живыя  
Лісты з іх страхам!  
Бура гняўлівая іх неўзабаве развее  
Бяздомным прахам.  
Адно будуць ночы ды жах, дзе ніколі  
Не ведаць мне заспакаення,  
Дзе льга будзе біцца мне ў змроку  
Галавой аб каменне.  
Панура буду гібець у шатах  
Зялёнай вясной да скону –  
Дубец адубелы, бясплодны й голы,  
Між цвету й звону...

1911

*З іўрыту.*

## ЗМЕСТ

Маленства. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	5
Заблуканая зорка. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	6
На гары ўгары. <i>Пераклад Лявона Баршчэўскага</i> .....	8
Мой сад. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	10
У каго дык жомчуг... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	16
Ты хочаш... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	18
Пісала ліст... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	20
Вечны дом. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	23
3 нізкі народных песняў. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	24
*** (Мора цішыні шпурляе таямніцы...).	
<i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	28
Над ракою вырастае... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	30
Пала кропля й слязіна... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	31
Недзе там... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	32
Адлятае пава залатая... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	35
Тым не вер... <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	36
*** (Хацелася б ведаць...). <i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i> .....	37
Апошнія слова. <i>Пераклад Рыгора Барадуліна і Лявона Баршчэўскага</i> .....	39

*** (А святло здабыў я не з пустэчы...).	<i>Пераклад</i>	
<i>Рыгора Барадуліна</i>	.....	47
У горадзе разні.	<i>Пераклад Лявона Баршчэўскага</i>	48
Напрадвесні.	<i>Пераклад Лявона Баршчэўскага</i>	62
Ахіні крылом з любоўю...	<i>Пераклад Рыгора</i>	
<i>Барадуліна</i>	.....	66
Там, дзе шмат дрэў...	<i>Пераклад Лявона</i>	
<i>Баршчэўскага</i>	.....	67
*** (Мяне не ваш паклікаў голас...).	<i>Пераклад</i>	
<i>Лявона Баршчэўскага</i>	.....	68
Фрэйлехс.	<i>Пераклад Лявона Баршчэўскага</i>	69
*** (Мяне паланілі і зелень, і кветкі...).	<i>Пераклад</i>	
<i>Лявона Баршчэўскага</i>	.....	73
Схіленая галіна.	<i>Пераклад Рыгора Барадуліна</i>	75

У серыі «Паэты планеты»,  
акрамя выбранай паэзіі Хаіма Нахмана Бяліка,  
таксама ёсць у продажы:

**Саффо «Песні»**

**Франчэска Петрарка «Выбраныя песні з «Канцаньерэ»**

**П'ер дэ Рансар «Выбраныя вершы»**

**Ўільям Шэкспір «Выбраныя санеты»**

**Ёган Вольфганг Гётэ «Выбраная паэзія»**

**Габрыэла Містраль «Выбраныя вершы»**

**Умар Хаям «Выбраныя рубай»**

**Шарль Бадлер «Выбраныя вершы»**

**Райнэр Марыя Рыльке «Выбраная лірыка»**

**Фрыдрых Гельдэрлін «Выбраная паэзія»**

**Генрых Гайнэ «Выбраныя вершы»**

**Гіём Апалінэр «Выбраная паэзія»**

**Эдгар По «Выбраныя вершы»**

**Федэрыка Гарсія Лорка «Выбранае»**

**Джон Кітс «Выбранае»**

**Рыгор Барадулін «Перавыбранае»**

**Дзімча Дзбялянаў «Выбранае»**

**Гай Валерыў Катуд «Выбраныя вершы»**

**Яраслаў Вырхліцкі «Выбраная паэзія»**

**Ян Каханоўскі «Выбранае»**

**Катры Вала «Выбраныя вершы»**

**Канстандзінас Кавафіс «Выбранае»**

**Барыс Пастарнак «Выбраная лірыка»**

**Аляксандр Чакс «Выбраныя вершы»**

**Хуан Рамон Хіменэс «Выбраная лірыка»**

**Шандар Петэфі «Выбраныя вершы»**

**Міхай Эмінэску «Выбраная паэзія»**

**Баляслаў Лесьмян «Выбраныя вершы»**

Па пытаннях набыцця кніг серыі «Паэты планеты» звяртайцеся:

[paety.planety@gmail.com](mailto:paety.planety@gmail.com)

Тэл./факс (17) 267.48.71, маб. (29) 623.35.65.

**Бялік, Х. Н.**

Б99 Выбраная паэзія / Хаім Нахман Бялік; пер. з іўрыту і з ідыш. — Мінск : Выдавец Зміцер Колас, 2017. — 80 с. (Паэты планеты).

ISBN 978-985-7164-65-3.

Хаім Нахман Бялік (1873–1934), родам з украінскай Жытоміршчыны, яшчэ пры жыцці здабыў славу безумоўнага класіка габрэйскай паэзіі. Пісаў у асноўным на іўрыце, але аддаваў належнае і сваёй роднай мове, ідыш. У 1921 г. атрымаў пашпарт грамадзяніна Беларускай Народнай Рэспублікі. З 1924 г. жыў у Тэль-Авіве.

Адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

**ББК 84(5Изр)-5**

**УДК 821.112.28+821.411.16-1**



Серыя «Паэты планеты»

*Літаратурна-мастацкае выданне*

Хаім Нахман Бялік

## **ВЫБРАНАЯ ПАЭЗІЯ**

*Дызайн Марціна Русеўкага.*

*Адкасны за выпуск Зміцер Колас.*

Падпісана ў друк 15.08.2017. Фармат 60×90<sup>1/32</sup>.

Папера афсетная. Друк лічбавы.

Ул.-выд. арк. 1,16. Ум. друк. арк. 2,50.

Наклад 250 асобнікаў.

Выдавец і паліграфічнае выкананне  
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі  
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка  
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.